

AZ 1400 ÉVES SZENT BENEDEKREND

VANNAK intézmények, melyek nagy múltat őriznek és vannak, melyeket múltjuk őriz meg. A Regulának 1400 éves fordulóját ünneplő bencésrend eléggé rászolgál arra, hogy az európai társadalom múltja miatt őrizze őt, mint régi családok ősi ereklyéiket. Hisz majdnem másfélezer éves története hozzásimult az európai népek életéhez. De a fejlődő élet más jogcímeik alapján értékeli a szerzetességet.

Minden szerzet megőríz valamit abból a korból, a kor lelkéből, melyben fogantatott. És ez nemcsak a külsőségekre áll. Régi zárdák, monostorok kövei, a szerzetesruhák változatossága — az életmód maradandósága — valahogy a történelem egy-egy termékeny pillanatának megőrzítése. A ferences zárdákban ma is akárhányszor Giotto képei elevenednek meg, a Fioretti legendái kapnak új szereplőket, de az arcok — a régiek. Az Egyház főiskoláin régies milióban a 16. század jezsuita és dominikánus magiszterei csatáznak elvont téziseken. Az Egyház rendjei az evangéliumi életesmények egy-egy sajátos stílusát képviselik. Az életstílus más, mint a művészet stílusa. A művészet stílusát magában holt anyag hordozza, az életét pedig a lélek, a szellem, mely változó korok szellemi életében is — a régi, múlhatatlan eszményekhez igazodhatik és a népelet, anyagi kultúra kanyargásában azt valósítja meg, ami „egyedül szükséges“.

A benedeki életstílus, alkotó elemeinek szintézisében különbözik más életformáktól. Ősisége megmagyarázza azt, hogy az őskeresztény lelkiséget hordozza ma is liturgiában, monostori fegyelemben, a szervezetnek egyszerű, patriarchális vonásaiban. Alapítójának a Rendszabályból kisugárzó római egyénisége adja a rendnek családiasán meleg, mérsékelt, arisztokratikus jellegét. Az európai népekkel való évezredek együttélése magyarázza meg, hogy szervezetében kevés a nemzetköziség, hogy minden régi monostora ma is a középkori Egyház hatalmi állását jelképezi, hogy belenő a környezetbe, népielekbe, mint százados tölgyek a sík mezőbe. Talán ez a nemzeti étellel való szoros közösség érteti meg azt, hogy Angliának ma is virágzó monostorai vannak, hogy Németországnak legnagyobb férfirendje a bencés rend, hogy II. Vilmos — a protestáns császár nagy, művészi feszületet állított a beuroni monostor-templom kapujába és bizalmasai közé sorozta a mariaalaachi apátot, a rendnek jelenleg primásapátját.

Szent Benedek rendjének élén Fidelis Freiherr von Stotzingen primásapát áll, akinek székhelye a római Szent Anzelm-kollégium. Állása jogi műszóval: primátus honoris, tiszteletbeli elsőség. A rend

az egyes országok, nemzetek keretei közt 15 kongregációba oszlik, melyek egymástól függetlenek; sőt egyes monostoraik is rendszerint önállóak. A 15 kongregációból 2 olasz: a cassinói és a subiacói; ez utóbbinak más országokban is vannak monostorai; 2 amerikai: az amerikai-cassinói és a svájci-amerikai; 2 a régi Ausztria területén alakult: Szent József (Salzburg, Tirol) és a Szeplőtelen Fogantatás (Steyermark, Alsó- és Felső-Ausztria) kongregációja. Három kongregáció van Németországban: a beuroni, bajor és a St. Ottilien-i missziósoké. Ezekon kívül van angol, magyar, svájci, braziliai, francia, belga kongregáció.

A rendnek 1926-ban 180 monostorban 8.176 tagja volt, akik között 4.238 a felszentelt pap. Legnépesebb a subiacói és az amerikai-cassinói kongregáció; mindegyik ezernél több taggal.

Vegyük még ehhez a különböző bencés szerzetesnők számát. 1926-ban 12.982 bencés szerzetesnő volt. Legtöbben az Amerikai Egyesült-Államokban s a különböző missziókban. A rend női ágának legújabb hajtása: Szent Benedek Leányai Tiszaújfalu (Pest megye) központtal, kik előbb-utóbb az alföldi tanyai népoktatás és nép-gondozás munkáját fogják vállalni.

Szent Benedek rendszabályát a későbbi korok módosításaival követik még a ciszterciák, kamalduliak, olivetánusok, vallumbroziánusok, szilvesztrinusok, trappisták. Számuk együttvéve sem éri el a szövetséges „fekete“ szerzetesek (monachi nigri) létszámát. Az ősi fa tehát a 20. században is szilárdan áll, és gazdag a koronája. Ha nem is éri el számban a különböző elnevezésű ferences rendeket és a jezsuitákat, de mindjárt utánuk következik.

Ha a bencés rendnek mai hivatását kutatjuk, azt látjuk, hogy az ősi szervezet élettereje régi feladatainak a mai korhoz való alkalmazásában nyilatkozik meg. Nurziai Szent Benedek annak idején nem ilyen vagy olyan szerzetet akart alapítani, hanem egyszerűen a nyugati szerzetességet megszervezni. Évszázadokon keresztül a monachus és a benedictinus egy jelentésű volt. Azért nincs meg rendalapításában a külső tevékenység valamelyikére való összpontosítása a szerzet időinek. A bencés szerzetes főfeladata: az istentisztelet és a munka. Óra et labora!

A mai bencés monostorok legtöbbszörében a nyilvános, liturgikus istentisztelet a benső élet középpontja. Érdekes, hogy mily bátran helyezkedik szembe ez a célkitűzés a mai kor szellemével és ugyanakkor mily nagyszerűen igazolja azt, hogy az anyagi kultúrának tisztán a munkára való beigazodása mennyire egyoldalúvá teszi a mai életet. Míg a gyárművek elnyomják a templomok tornyát és a harang szavát az élet zaja túlkiabálja, addig a bencés monostor temploma és kórusa valamiképp a régi egyensúlyt akarja visszaállítani — imádság, istentisztelet, lelkiélet — és anyagi élet közt. Az ember géppé válásának, az élet mechanizálásának ezen merész tagadása teszi a bencés monostorokat világszerte népszerűvé. A német, francia, angol művelt osztályok szívesen vonulnak el pár napra a monostorok árnyékába, hogy a liturgia szépségében, művészi kidolgozásában, vallási öserejében magukhoz térjenek. Ma már a liturgikus mozgalom

az egyházi élet egyik elismert megújító ereje. A német katolikus Akadémiaverband százával viszi tagjait a monostorokba lelki-gyakorlatokra. Huysmans, Jørgensen, Verkade nyomán a szépirodalom is segítőtársul szegődik a liturgia megkedveltetésében. A művelt osztályoktól már a népre is átárad a liturgia szeretete.

Természetes, hogy a liturgiával párhuzamosan jár az egyházi művészeteknek új tartalommal való bővülése, a chorális ének fellendülése. Ebben a beuroni, solesmesi és maredsousi monostorok mutatnak irányt.

A beuroni művésziskola nagy programja: az egyházi művészeteknek a liturgiába való beillesztése volt és félszázadon keresztül céltudatosan dolgozó szerzetesek alapelveiket az egyházi művészet közkincsévé tették, ha sajátos stílusukat nem tudták is mindenütt megkedvelteim. Egyet mégis elértek: hogy a külföldi bencés monostorok visszakapták középkori képüket. A monostor maga kicsinyített képe a nagyvárosi közösségnek. Földművesek, iparosok, művészek, tudósok élnek benne az imádságos munka szeretetével. A maredsousi (belga) apátság iparművészeti iskolája sok elismerésben részesült már és a solesmesi (francia) bencések a chorális ének- és zene elméletét és gyakorlatát emelték — élükön Dom Pothier-val — magas tökéletességre.

A liturgia maga szoros összefüggésben áll a gyakorlati lelkipásztorkodással, az egyházi élet főcéljával.

A világ bencései tevékenyen bekapcsolódnak ebbe a célkitűzésbe. 1926-ban a bencések 803 plébániát láttak el, másfélmillió lélek állt vezetésük alatt. Ebben a munkában az osztrák és magyar bencések jelentős helyet foglalnak el a rend egészében. A lelkipásztorkodást szolgálják a monostorokhoz kapcsolódó harmadrendszerű oblátus szövetségek.

A külföldi missziók céljait szolgálja a St. Otilien-i bencés kongregáció 794 rendtaggal. Ez a testület három missziós egyházterületet lát el Koreában és Dél-Afrikában. Az indiánok misszióiban az északamerikai és a brazíliai bencések tevékenykednek; a belga bencések Kongóban, a spanyolok Ausztráliában és a Fülöp-szigeteken vezetnek nagyobb missziókat. Missziós jellegű az amerikai bencések vezetése alatt álló pekingi egyetem is.

Az iskolák terén a bencés rend ma sem vesztette el ősi hagyományait, melyek a középkori monostori iskolákkal a mai iskolázás alaptípusait teremtették meg és a nyugati kultúra magvetőivé váltak.

A rend ezen működését csak nagy vonásokban jellemezzük. A read hittudományi főiskolái közül a pápai egyetemek kiváltságait viseli a római Szent Anzelm-kollégium, XIII. Leó alapítása, mely a skolasztikus bölcsélet, kánonjog és hittudományok számára három fakultást tart fenn 21 tanárral és körülbelül 100 növendékkel. Az egyházi tudományok terén nagynevű tanárai (Gredt, Bastien, Höpfl, Miller, Reiser) emelik az intézetet magas színvonalra. A rend vezeti a római Collegium Graecumot is. A különböző teológiai főiskolák közül kiválnak az amerikai Szent Vince főapátság (pittsburgi egyházmegye) főiskolája, (mely doktorátust is oszthat) és a tanárképzővel

is ellátott pannonhalmi főiskola. A délnémet és osztrák bencések a salzburgi egyetem kiépítésén dolgoznak, az amerikaiak Pekingben állítottak egyetemet, mely amerikai mintára, nagyszabású intézettel fejlődik, már állami elismerést is nyert és egyelőre a kínai középiskolák számára képesít tanárokat.

A középiskolai oktatás terén eléggé mutatja a rend működését az a tény, hogy 1926-ban 162 középfokú iskolában és nevelőintézetben 20.045 tanítványa volt. Ebben a számban a magyar bencések 7 gimnáziummal és 2.670 tanulóval vannak képviselve. Jónévűek az osztrák apátságok intézetei: Melk, Kremsmünster, Seitenstetten, a bécsi Schotten-gimnázium. A legtöbb (39) intézet az amerikai bencések vezetése alatt áll. A bajor bencések augsburgi, ettali, scheyemi, metteni, a svájci bencések einsiedelni, engelbergi, disentisi gimnáziumai nagyon keresettek.

A bencés szerzetesnők főleg Amerikában vesznek kiváló részt a nőnevelésben.

A rend egyetemes névtára nem számol be a rend által fenntartott elemi iskolákról. A plébániák számából úgysis lehet ezeknek számára következtetni. A száraz számok persze nem beszélnek arról a szellemről, lelkeségről, melyben a Bédák, Alkuinok, Hrabanus Maurusok, Szent Gellértek mai unokái nevelik a rájuk bízott ifjúságot.

Az iskolákkal függ össze a rend tudományos működése is. Ennek a programját a modern diplomatika megalapítója, a francia maurinus Mabillon foglalta össze De studiis monasticis című művében. Szerinte a bencések tudományos foglalkozásának iránya a monostori benső élethez kell, hogy simuljon. Ebből következik, hogy a rend tudományos működése a szellemi tudományokra összpontosul, ezek közül főleg 3 vallásiakra. Feltűnő, hogy a bencések tudományos műveit határozottan felismerhető pozitív, történeti tájékozódás jellemzi, még a szorosan spekulatív bölcsélet és dogmatika terén is. Mabillon programja az ősi bencés hagyományokat származtatja át a mai időkre és egészében ma is elfogadható. Ebből ugyan nem következik, hogy a rend teljesen tétlen volna a természettudományok terén, Mariottenak és Jedlik Ányosnak ma is vannak követői. Gilbert Rahm, freiburgi magántanár, az élet megmaradásának kérdésében végzett korszakos kutatásokat. Montecassinónak és Kremsmünsternek jól felszerelt csillagvizsgálója van.

A mai Egyház egyik kiemelkedő tudományos szükségletét akarja a X. Piustól alapított Vulgata-bizottság megoldani, melynek élén Gasquet bíboros áll. Szent Jeromos latin szentírásfordításának szövegtörténete beláthatatlan útvesztőkbe jutott másfélezer év alatt. Ennek a bizottságnak feladata a Vulgata eredeti szövegének a visszaállítása. A bizottság, melynek tagjai között kiválnak Amelli apát, de Bruyne, H. Quentin, A. Manser, igazán benedictinus szorgalommal és tudománnyal végzi el a korszakos szövegekritikai munkát körülbelül 30.000 kézirat egybevetésével. A hosszú munka eredményét most kezdik közzétenni. A Genesis már meg is jelent a Vulgata-bizottság kiadásában és a többi könyvek már gyorsabb ütemben kerülnek a sajtó alá.

Adolf Harnack, az őskeresztény történelem és a dogmatörténet

nagynevű protestáns művelője, nagy dicsérettel szól a német, belga és francia bencések tudományos működéséről az őskeresztény irodalmi emlékek felfedezése és feldolgozása terén. A *Revue Benedictine* (Maredsous) ma a patrisztikának vezető orgánuma. Az oxfordi egyetem díszdoktorai közé választotta a szerény bencés tudóst, Germain Morin-t, a milánói Ambrosiana-könyvtár igazgatóját, aki bámulatos intuícióval fedezett fel több Szent Jeromostól, Szent Ágostontól származó ismeretien szöveget, liturgiátörténeti emléket. Mellette a patrisztika kiváló művelői: M. Berlière, a római belga intézet igazgatója, Dom Butler apát, De Bruyne, Dom Capelle.

Érthető, hogy a mai bencések tudományos kedve az őskeresztény irodalom kiindulópontját, a Szentírást sem hanyagolja el. A Vulgatabizottságot előbb említettük; a szentírástudományok terén a fontosabb benedictinus nevek még: H. Höpfl, A. Miller, S. Landersdorfer, Radó Polikárp, B. Chapmann.

Ismertetésünk, sajnos, csak néhány név közlésére szorítkozhatik, a többi tudományzakok terén is.

A skolasztikus bölcseletben a rend vezető tudósa Gredt, kinek remek kézikönyvei sokfelé vannak használatban. Ismeretes nevek még a bölcseleti irodalomban A. Mager, B. Reiser, D. Feuling, Várkonyi Hildebrand, Bognár Cecil nevei. A kath. dogmatikának egyik nagyszabású alkotása L. Janssensé. Az egyházi régiségtanban Leclercq, francia bencés, *Dictionaire de PArchéologie chrétienne* című műve és más szakmunkái válnak ki. Az egyházi ének és zene múltját tárják fel a solesmesi bencések *Paléographie Musical* című sorozatukban. A liturgia történetében és elméletében pedig — rendjük alapigazodása szerint — a vezetők a bencések. Ha Mihályfi Nyilvános Isteniszteletének bibliográfiai adatait nézi végig a magyar olvasó, ott találja sok benedictinus tudós nevét. A márialaachi (német) bencések a *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft* tekintélyes köteteit adják ki évről-évre. Az egyházjog terén Bastien, Schermann Egyed, Molitor apát művei mellett a bencés tudománynak az Egyház bíborával kitüntetett képviselője, Serédi Jusztinján, a kánonjogot kodifikáló bizottságnak volt tagja és a *Fontes Iuris Canonici* gyűjteménynek kiadója.

A francia monaszteriológiának és vele a francia helytörténetnek kitűnő folyóirata a *Revue Mabillon*. Ehhez hasonló a bajor bencések kiadásában megjelenő *Studien und Mitteilungen O. S. B.* A magyar monostortörténetnek eléggé ismert monumentális műve az Erdélyi László és Sörös Pongrác (†) szerkesztéséből megjelent Pannonhalmi Rendtörténet 14 főlíó kötete.

A nemzeti történelmek egyes ágaiban is szorgalmasan dolgoznak a világ bencesei. Hazánkban az élők közül elég legyen Erdélyi László, Balogh Albin, Mihályi Ernő említése.

A művészettörténelmek közül még ma sem avult el a már 90 éves P. A. Kuhn einsiedelni bencés hatkötetes *Kunstgeschichte* című műve.

Újabban a missziós tudományok terén és párhuzamosan az etnológiában élénk működést fejt ki Weber Norbert St. Otilien-i főapát és Th. Ohm missziós bencés.

Felsorolásunk a mai nevekre szorítkozik; ez a sor is eléggé mu-

tatja, hogy az ezernégyszáz éves rendben a régi tudományos hagyományok elevenen dolgoznak.

A világegyház életében a bencések ma is egyszerű, igénytelen, szorgalmas munkásai a nagy egyházi célkitűzéseknek. Az engedelmes-ségben, alázatosságban fogant benedictinus szerzetesség gondosan figyel a Szentszék óhajtásaira. Ezért vállalták a belga bencések a keleti unióban való közreműködést is. XI. Pius kívánsága volt, hogy a nyugati Egyház legrégebbi rendje, mely még a keleti egyházszakadás előtt keletkezett, vegye céljai közé a skizma által elszakított keresztények visszatérítését. Erre a célra Belgiumban priorátus alakult (Amay sur Maas), mely átvette a keleti liturgiát és Irenikon címen folyóiratot indított.

Ebben is a Pax szelleme vezeti a rendet, ez szabja meg állásfoglalását a felekezeti kérdésekben is.

Végül megemlítjük a rendnek az egyházkormányzatban, a hierarchiában való szerepét is. A kánonjog szerint a bencés önjogú monostorok apátjainak és kormányzó perjeleinek a megyéspüspökhöz hasonló (quasi episcopalis) joghatóságuk van saját monostoruk tagjai fölött. Ok tehát a joghatóság hierarchiájához tartoznak és viselik a püspökhöz hasonló liturgikus disztinkciókat is. Egyes apátok joghatósága nemcsak monostorukra terjed ki, hanem a monostoruk lelki vezetése alatt álló terület híveire is. Ezek a területek az egyházmegyékkel egyenlőjogú területek és a jogban „abbatia nullius dioeceseos“ néven szerepelnek. A rendnek 11 nullius apátsága van (köztük a pannonhalmi). A rendkormányzaton kívül az egyetemes Egyház kormányzatában is jelentős helyet foglalnak el azok a bencések, akik magasabb egyházi méltóságra emelkedtek. Jelenleg 12 püspök, hat érsek és két bíboros áll a rendből az egyházi hierarchia őrállomásán. A bíborosok közt van Aidán Gasquet, azelőtt downside-i apát, az angol kongregáció feje, most presbiterbíboros, aki az egyházi tudományok éppoly kiváló reprezentánsa, mint bíborostársa, Serédi Jusztinián, hercegprímás, esztergomi érsek, ugyancsak a presbiterbíborosok rendjében.

Az ezernégyszáz éves rend nemcsak nagy múltat őriz, — az egyháztörténelem és világtörténelem lapjai tanúskodnak róla — hanem jelene is mutatja azt a törekvését, hogy az maradjon az Egyház és a nemzetek életében, ami volt: az evangéliumi lelkiség hordozója, a népek nevelője, a szellemi kultúra fáradhatatlan munkása.

KÜHÁR FLÓRIS